

Ulița bisericii, nașterea și copilăria ilustrate de Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, secția de Etnografie. Interviu oferit de Sabina Horvath, muzeograf

În cele ce urmează, vă oferim transcrierea părții întâi a interviului realizat în luna octombrie 2022 de Aurelian Popa-Stavri la secția de etnografie a Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, cu Sabina Horvath, muzeograf doctor, specialistă în alimentația tradițională din Bihor, cercetătoare a mentalităților societății tradiționale, a obiceiurilor de peste an și a celor legate de momentele importante ale vieții în lumea rurală. Interviul a fost oferit pentru difuzare în emisiunile postului Radio România Antena Satelor.

A. Popa-Stavri: Bună ziua, vă rog să vă prezentați cititorilor/ascultătorilor noștri. Stăm de vorbă cu un specialist muzeograf, doamna...

S. Horvath: Sabina Horvath, muzeograf al secției de etnografie a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea. Bine ați venit la secția noastră, deschisă recent!

A. Popa-Stavri: Suntem într-un palat care este într-adevăr o locație impresionantă. Cum a devenit sediu al secției de etnografie și pentru alte secții din cultura românească și universală?

S. Horvath: Pentru muzeu este noua locație, clădirea fiind ridicată la final de secol

XIX, construită într-un stil arhitectural de tip eclectic. Muzeul Țării Crișurilor a funcționat în Palatul Baroc până în 2018 când expozițiile s-au amenajat aici. Condițiile au făcut ca aici să mutăm patrimoniul și să organizăm expozițiile. La etajul întâi, expozițiile de științele naturale, arheologie și istorie medievală, la etajul doi istorie modernă, contemporană și artă, la etajul trei etnografie.

A. Popa-Stavri: Vă mulțumesc. Acum vă rog să ne prezentați în sinteză sălile cu capitolele pe care le-ați ilustrat ca specialiști muzeografi, etnografi.

S. Horvath: Vă invităm, așadar, în expoziția noastră de etnografie, care ilustrează cât mai fidel momentele importante din viața țaranului și totodată cuprinde ocupațiile și modul de viață în satul românesc. Vă invităm pe o uliță a satului din expoziția noastră denumită ulița bisericii. Este un hol de intrare în care ne-am axat în a expune costume populare și obiecte țărănești de uz casnic care să aibă legătură cu ospitalitatea țărănească atât de bine cunoscută. Am completat prin fotografii, printr-un foto-tapet special, exemple de case tradiționale din Țara Crișurilor, case țărănești pe care poate astăzi rar le mai găsim, dar care au fost immortalizate în trecut

de către fotografii Muzeului Țării Crișurilor, fotografiile păstrându-se în fototeca noastră.

Este o uliță impresionantă. Pe stânga avem vitrinele cu costumele populare, în alternanță cu ceramica diferitelor zone etnografice, iar pe dreapta avem o troiță-coloană creștină a cerului, purtând însemnele crucii florale.

Troițe întâlnim în aproape fiecare sat, aflându-se la răscruce de drumuri, la intrarea în sat, pentru binecuvântarea locului, sugerând și ospitalitatea și gândul bun al gazdelor, iar cei veniți să simtă această ospitalitate din partea sătenilor. Casele din satele bihorene au fost construite în mare parte din pământ bătut și lemn, cu acoperiș din paie sau papură, arătând resursa naturală din zona în care se afla așezat satul. Puteam vedea impresionante acoperișuri din paie, astăzi evident că se păstrează mai puțin în satele din Țara Crișurilor, dar tocmai de aceea noi am ales să expunem astfel de fotografii care să ne trimită cu gândul la construcțiile de altădată.

Prispa înconjurată de garduțul de lemn, cel puțin pe două laturi ale casei, înseamnă ospitalitate. Pare că deja se aud sunetele de zi cu zi sau muzicile obiceiurilor de familie...

În această manieră am gândit expoziția, atât cu momentele importante din ciclul vieții, sărbătorile importante, apoi vom parcurge expoziția spre ocupațiile țărănești și traiul cotidian.

A. Popa-Stavri: Aș vrea să ne vorbiți despre ceramică; sunt subzone caracteristice...

S. Horvath: Întreaga Țară a Crișurilor a avut diferite ocupații tradiționale și avem în față o hartă a ocupațiilor. Sunt centre specializate în Bihor, de olari, de lădari, astfel încât prin aceste meșteșuguri oamenii au împânzit toată zona cu produsele muncii lor, prin schimburile comerciale realizate între zone apropiate sau mai îndepărtate. Ceramică nesmălțuită, ceramică smălțuită, ceramică roșie, ceramică albă, întâlnită în expoziția noastră.

O ladă de zestre...

Lăzile de zestre sunt decorate cu însemne geometrizate, motive solare și florale, precum rozeta, pomul vieții, semne tradiționale păstrate din vremuri străvechi de către meșterii populari. Cojoacele din zona Beiușului au fost confecționate de meșteri cojocari specializați, care realizau la comandă aceste cojoace frumos și bogat ornamentate. Avem expus cojocul femeiesc de pe valea Barcăului, din nordul Țării Crișurilor, cojocul bărbătesc de Delani din zona Beiușului și pieptarul bărbătesc din Bocsig, județul Arad, de pe valea Crișului Alb.

A. Popa-Stavri: Interesant, cojocul femeiesc este foarte apropiat ca bogăție a cusăturilor și în coloristică de cel din Drăguș, Făgăraș.

S. Horvath: Se pot face similitudini cu alte zone, spre exemplu la cojocul femeiesc de pe Valea Barcăului observăm un croi mai special, mai scurt tocmai pentru a se putea

admira costumul popular, să poată fi vizibile cămașa și poalele; în aceeași zonă, cămașa, spăcelul femeiesc, nu e atât de ornamentat tocmai pentru că îl întregește cojocul cu un ornament floral foarte bogat și geometrizat, putând observa modele precum rozeta și coarnele berbecului. Acum ne aflăm în fața unui ancadrament de ușă de biserică, biserică de lemn, specifică regiunii Bihorului, de secol nouăsprezece, din satul Picleu.

După holul lung, reprezentând Ulița Bisericii, am alcătuit și expus o hartă a meșteșugurilor tradiționale din Țara Crișurilor. Trebuie să spunem că Țara Crișurilor depășește granițele județului Bihor, așa cum știm, cuprinzând parte din județele Sălaj, Arad, Cluj, fiind cuprinse bazinele hidrografice ale celor trei Crișuri, dar și cu afluenții din nord, *Crasna și Barcău*. Astfel avem trei zone etnografice de la nord la sud - zona etnografică Crișul Repede, zona etnografică Crișul Negru și zona etnografică Crișul Alb. Observăm pe hartă, prin pictogramele afișate, mulțimea de meșteșuguri cu care s-au îndeletnicit țăranii din Țara Crișurilor, meșteșuguri practicate pentru a-și câștiga pâinea cea de toate zilele suplinind agricultura. Cu produsele meșteșugărești au participat la târguri din întreaga zonă, dar și din afara zonei de referință. Sunt mărturii documentare că ajungeau cu produsele lor până în Câmpia Tisei, în multe târguri astăzi din Ungaria, sau în Arad, în sud, Timișoara ș.a.m.d.

Ne aflăm la începutul spațiului expozițional propriu-zis în care ne-am propus să trecem în revistă momentele importante din viața omului: naștere, căsătorie, moarte, iar acum ne aflăm într-un interior țărănesc amenajat pentru a ilustra nașterea omului, a copilului. Am amenajat un spațiu al ursitoarelor,

entități nevăzute ale credințelor țărănești, care vin la căpătâiul pruncului și decid cum va soarta noului născut. De aceea încăperea trebuie să fie primitoare, iar masa ursitoarelor, îndestulată cu tămâie, cu sare, cu pâine, busuioc, apă sfințită, tocmai pentru a îmbuna aceste entități, pentru ca în viitor copilul să aibă o soartă bună.

A. Popa-Stavri: Iată legătura dintre lumea de aici și forța gândurilor bune, luminoase, care cheamă răspunsul pozitiv, fericit pentru noul născut. Interesantă această legătură cu lumea nevăzută a spiritualității locale și universale.

S. Horvath: Trebuie să menționez că interiorul este unul specific zonei etnografice Crișului Alb, avem aici patul cu baldachin, așa-numitul pat cu *arneu*, în termeni regionali, în zona Ineului și a Șiculei, frumos împodobit cu *ponevile* specifice, *lipideie* lucrate în războaiele de țesut și care au o cromatică deosebită intrând în armonie cu pereții albi ai încăperii țărănești.

Alte obiecte de mobilier precum leagănul care este încrustat, ca și lada de zestre, cu însemnele solare, florale, geometrice, copaia și scaunul tradițional de lemn încrustat.

Copaia sugerează prima baie a copilului, în care se puneau bani, flori, busuioc, boabe de grâu, toate pentru a crea valențe ale beneficului pentru viața copilului nou-născut.

Și măsuța care parcă are suprapuse contururile răsăritului sau apusului de soare, tot însemne solare multiplicare. Meșterul, într-adevăr, prin imaginația sa, a ornamentat-o cu motive solare în succesiune; trebuie să menționăm și acel brâu delicat încastrat care iese în relief mesei.

A. Popa-Stavri: Acele încrustații sunt dinți de lup?

S. Horvath: Așa se numesc în ornamentica tradițională. Desigur, ștergarele, variat ornamentate, intră de asemenea într-o armonie cu celelalte obiecte de uz casnic din interiorul țăranesc.

A. Popa-Stavri: Pe albul nea, de zăpadă, dreapta și stânga sunt cu registre violete și roșii.

S. Horvath: Da, sunt acele vrâste pentru ornamentarea textilelor țăranesti; au rol de chenar, de a delimita ornamente florale și geometrice, alcătuind frize sau, pur și simplu, sunt vrâste alese cu suveica pe metoda firului dus-întors, însă diferite cromatic, într-o combinație de bun gust a ornamenticii tradiționale.

A. Popa-Stavri: Sunt cu două fețe?

S. Horvath: Nu, în acest caz sunt cu o singură față. Avem expus un costum de lucru de pe valea Crișului Alb, zonă în care se încadrează toată această scenă, sunt spăcele cu ornamente în culori variate, mai bătrânești, care sugerează femeia mai în vârstă, moașa, și femeia mai tânără, al cărei costum este ornamentat în culori vii, precum roșu asociat cu negru. O să vedem puțin mai încolo, în zona de reprezentare a nunții, costumele de sărbătoare cu o adevărată explozie de culoare și de motive ornamentale.

A. Popa-Stavri: Impresia și mesajul sugerat ar fi despre importanța fiecărei zile a vieții prin costumația respectivă. Sunt costume de casă foarte elegante. Deci iată, onoarea pe care trebuie să o arătăm fiecărei clipe a vieții, fiecărei zile, mai ales dacă întâmpinăm prima scaldă a copilului.

S. Horvath: În interior mai avem expus leagănul, numit *belci*, dar și un alt exemplu de *belci* care putea fi mutat datorită faptului că era montat pe patru rotițe, asemeni poate cărucioarelor pentru nou-născuți din ziua de astăzi, dar evident realizat într-o manieră tradițională, rustică. Dacă am vorbit despre naștere, mergem mai departe, în primii ani ai copilăriei, în care jocul și învățarea se îmbinau, așa încât prin fototapet ilustrăm momente de jocuri specifice copilăriei de altădată, de participare a copiilor la viața adulților, de învățare a lor de a prelua cândva treburile gospodărești; în fotografia de față un copil învață cum să țină coarnele plugului, pe viitor ajutându-i pe tată și pe bunic la arat. Avem expusă o bancă din lemn, de școală veche, amintind de educația de altădată, îmbrăcămintea fiind costumul de copilă în care este îmbrăcat manechinul care ilustrează fetița de școală. Acest costum este specific Văii Crișului Repede, cu cămașa, cu *spăcelul*, cu *labreul*, *poale*, *zadia*, dar și o *straiță* în care și ducea tăblița, pe care odinioară se scria și socotea cu ajutorul unui cărbune sau al cretei și se ștergea cu un burețel. În vitrină avem de asemenea obiecte care să sugereze jocul, prin jucării care se găseau odinioară prin târguri, obiecte din lemn, dar și din ceramică, pe care părinții le aduceau acasă, celor mici. Educația este simbolizată de cartea de citire, un abecedar vechi din perioada interbelică, dar și prin abac și prin socotitoarea care se

întrebuințau altădată în școlile din mediul rural. O tăbliță este împărțită în pătrățele ca și caietul de mai târziu, de matematică.

Această ordine geometrică înlesnește învățarea și ordonarea gândirii. Totodată ne duce cu gândul la cum învățau bunicii și părinții noștri, la amintirile prin care ne povesteau cum mergeau cu tăblița în straiță. Este bine ca astăzi să avem o reprezentare a acestor lucruri și să le aducem părinților și bunicii lor un omagiu și prin gândul către ei.

Numai dacă ne gândim că acei oameni care au învățat cu tăblița în straiță au participat la marile evenimente ale istoriei neamului: Unirea de la 1859 sub Alexandru Ioan Cuza, Războiul pentru Independență, răscoalele țărănești, Primul Război Mondial urmat de Reîntregirea provinciilor românești, la 1918, al Doilea Război Mondial.

A. Popa-Stavri: Și pe timpul celui de Al Doilea Război Mondial, cam asta era recuzita de învățare. Obiectele sunt din perioada interbelică și categoric se încadrează în ceea ce spuneți dumneavoastră. Acestea sunt obiecte pe care le-a folosit țăranul anonim, care a luptat prin toate mijloacele pentru libertate socială și națională.

A consemnat Aurelian Popa-Stavri, Profesor de muzică, realizator de emisiuni între anii 1990-2022 la Societatea Română de Radiodifuziune.

Fotografii de Aurelian Popa-Stavri